

Tóvári Judit

Eszterházy Károly Főiskola

tovarij@ektf.hu

A TUDÁS EURÓPÁJA – KÖZGYŰJTEMÉNYEK ÚJ SZEREPBEN

Összefoglaló

Az internet virtuális világában a gyűjtemény fogalma is átalakul. A hangsúly a matériától eltolódik az információ megtalálhatóságának irányába, ahol az információ beszerzése, kezelése, megőrzése és terjesztése az információs és kommunikációs technológiában való jártasságot is feltételezi. Az információ átlép az intézmények, államok, földrészek határain, virtuális csatornákon átláthatatlan mennyiségben árasztja el az embereket, akik maguk is tartalmakat állítanak elő. Ebben a rengetegben szükség van arra az információs szakemberre, aki rendszerezni, szelektálni, értékelni, az értékeset az IKT eszközeivel megőrizni is képes. A *könyvtár 2.0* virtuális világában a könyvtárak új szerepeket is kapnak. Eddig csak egyirányú volt az információ, most a könyvtárak maguk is új tartalmakat állítanak elő és ebbe használóik is bekapcsolódnak.

Az Európai Unióban kormányprogram szintre emelkedett az egész életen át tartó tanulás stratégiája, ami kijelöli a közgyűjtemények oktatásban, tudományos kutatásban és az eredmények elterjesztésében lehetséges szerepét.

Arra keressük a választ, hogy elegendő-e csupán az információ menedzselésének, az információs és kommunikációs technológiáknak az ismeretére felkészíteni a jövőendő könyvtárosokat, vagy ettől sokkal differenciáltabb és bonyolultabb a kérdés?

Abstract

In the virtual world of the internet the concept of what constitutes a library collection is undergoing a transformation. Emphasis is being shifted from its physical aspects to utilising its capabilities to help find information, the location, management, preservation and dissemination of which presupposes ICT competence. Information today crosses borders between institutions, states and continents, inundating people, themselves content creators, with large amounts of information, through virtual channels of all kinds. In this jungle information professionals capable of organising, selecting and evaluating information, as well as preserving valuable information with the help of ICT, are much needed. In the virtual world of library 2.0, libraries assume new roles. So far the flow of information has been one-directional. Now libraries themselves are creating new contents, to which users equally contribute.

In the European Union the strategy of lifelong learning has been elevated to the level of government programmes. This strategy assigns possible roles to public collections in education, academic research and the dissemination of results.

Is it enough to prepare future librarians for the management of information and to equip them with the necessary ICT skills? Or are we faced with a more complex problem? These are the questions we intend to investigate here.

1. Bevezető

Még a nem is oly régmúltban a könyvtárakról való gondolkodás középpontjában az épület és az abban fizikailag is jelen levő állomány állt, aminek kezelésére olyan embereket képeztek ki, akik megtanulták a világ milliárdnyi dokumentumterméséből kiválasztani azt a miniatűrnyi szeletet, amit a könyvtár költségvetése elbírt, megtanulták kezelni, szervezni, visszakereshetővé tenni állományukat és terjeszteni az azokban fellelhető információkat. Az internet virtuális világában, a digitalizáció hatására eltűnik a könyvtári, múzeumi, levéltári anyagot jellemző fizikai különbség és magának a gyűjteménynek a fogalma is átalakul. Egyfajta konvergencia-jelenség figyelhető meg a három közgyűjtemény között, amit az EU könyvtárfelfogása is erősít, miszerint digitális könyvtár mindaz a gyűjtemény, ami a kulturális örökség megőrzését szolgálja, függetlenül attól, hogy hagyományos könyvtári, múzeumi vagy levéltári anyagokat vett-e gyűjtőkörébe. Ez a szemlélet tükröződik az 1997. évi 140. törvényben is, ami a hangsúlyt a kulturális javak védelmére helyezi és egységben kezeli a könyvtári és múzeumi gyűjteményeket. A hangsúly a materiától eltolódik az információ megtalálhatóságának irányába, ahol az információ beszerzése, kezelése, megőrzése és terjesztése az információs és kommunikációs technológiában való jártasságot is feltételezi. Az információ átlép az intézmények, államok, földrészek határain, virtuális csatornákon átláthatatlan mennyiségben árasztja el a felhasználókat, akik maguk is tartalmakat állítanak elő. Ebben a rengetegben szükség van arra az információs szakemberre, aki rendszerezni, szelektálni, értékelni, az értékeset az IKT eszközeivel megőrizni is képes. A *könyvtár 2.0* virtuális világában a könyvtárak új szerepeket is kapnak. Eddig csak egyirányú volt az információ, most a könyvtárak maguk is új tartalmakat állítanak elő és ebbe használóik is bekapcsolódnak. Sokkal inkább partnerei lehetnek a különböző foglalkozású felhasználóknak, de felkészültek-e erre a szerepre?

2001 novemberében, az élethosszig tartó tanulásról folyó széles körű konzultáció nyomán az Európai Bizottság kinyilvánította, hogy a sikeres munkaerő-piaci helytállás egyik alappillére az élethosszig tartó tanulás, és meghatározta a legfontosabb konkrét tennivalókat. Ennek nyomán fogadta el a magyar kormány 2005-ben a LLL stratégiáját, amit számos olyan szakmapolitikai intézkedés követett, ami a könyvtárakat is érintette és – kimondva vagy kimondatlanul – új szerepek felvállalására ösztönözte azokat. De felkészültek-e a könyvtárosok a pedagógiai szerep minőségi ellátására?

Arra keressük a választ, hogy elegendő-e csupán az információ menedzselésének, az információs és kommunikációs technológiáknak és az ezekhez szükséges eszközöknek az ismeretére felkészíteni a jövőbeni könyvtárosokat, vagy ettől sokkal differenciáltabb és bonyolultabb a kérdés.

2. Az ipari társadalom információs igényei és a könyvtár

Európa fejlettebb régióiban a 18. században létrejött polgári társadalmak és a manufaktúrákat felváltó gyárak, találmányok sorozata, új energiaforrások kiaknázásának igénye mélyreható minőségi változásokat idézett elő nemcsak az anyagi javak előállításának módjában, hanem a tudományos életben is. A technikai ismeretek rohamos bővülése, a természettudományos felfedezések lendülete folyóiratok, szabadalmi leírások, szabvá-

nyok és egyéb új írásos dokumentumfajták tömegének a megjelenését idézték elő, de a könyvkiadás is rohamos számszerű növekedésnek indult.

A 19. század emellett a polgári nemzettudat kialakulásának időszaka is, ami együtt járt a nemzeti múlt, a kulturális örökség számbavételének igényével. Létrejötték a nemzeti könyvtárak, a termelést kiszolgáló szakkönyvtárak és elsőként az angolszász és skandináv területeken az írni-olvasni tudó népesség szórakozási vágyát kielégíteni hivatott nyilvános könyvtárak. A 20. század első fele már a sokmillió nagyságrendűre duzzadt kiadványok, a folyóiratokban hihetetlenül megnőtt publikációk mennyiségének az időszaka, hiszen a nyomtatott könyv megjelenésének viszonylagos lassúságával szemben a legfrissebb szakirodalom elérését tették lehetővé.

Mindezek hatással voltak a könyvvvel foglalkozó tudományokra is. A könyvtártudomány első hazai művelői – Czittinger Dávid, Bod Péter, Sándor István, majd a 19. században Szabó Károly, Petrik Géza, Szinnyi József – bibliográfusok, könyvészek voltak. A 19-20. század fordulójára, a 20. század első felére jellemző, hogy a tudományos- és szakkönyvtárakban fiatal tudósjelöltek – az irodalomtudomány későbbi jeles alakjai, történészek, mint például Hóman Bálint, Kosáry Domokos, Györffy György, Sőtér István, stb.- látták el a könyvtárosi feladatokat, amelyeknek ismereteit saját tudományáguk szükségleteiből, a tudományterület struktúrájából kiindulva, tapasztalati úton sajátítottak el. Ezekről a munkatársaktól el is várták a tudományos kutatómunkát, a publikálást, ami alkalmazásuk feltétele volt. Bár a könyvtári praktikum ismerete – a könyvtári szakrendszerek, a bibliográfiai ismeretek, a katalógizálás – már a 19. század végén megjelent a nagyobb könyvtárak, mint az Egyetemi Könyvtár, vagy a Fővárosi Könyvtár munkatársainak kinevezésekor, de a hangsúly a történeti és a bibliofil stúdiumokon volt és elmaradhatatlan követelmény volt a magas szintű általános műveltség és a nyelvismeret. Ebben a szemléletben a könyvtárról való gondolkodás középpontjában a történeti irányultság és a bibliofília állt. Bár Magyarországon 1898 óta folyik könyvtárosképzés, az olvasóval, a könyvtárhasználóval való foglalkozás és annak szociológiai, kommunikációelméleti, pedagógiai, módszertani vetületei csak a 20. század közepétől játszanak szerepet a könyvtárosoktól megkövetelt ismeretek között.

Talán abból eredően is, hogy Magyarországon nagy hagyományai voltak annak, hogy a könyvtáros egyúttal valamely tudományág kutatója is, a könyvtárosképzés egészen a bolognai rendszerű átalakulásig kétszakos volt mind egyetemi, mind főiskolai szinten.

3. Útban az információs társadalom felé

A könyvtárak életében és ennek vonzataként a képzésben is újabb mérföldkövet és az ismeretek átstrukturálását a számítástechnika megjelenése jelentette az 1980-as években. A tantervi átalakuláshoz és a technikai felszerelés biztosításához nagy segítséget jelentett a TEMPUS anyagi és szellemi támogatása, ami a 20. század utolsó évtizedében az ELTE-n, majd a szombathelyi és a nyíregyházi főiskolán tette lehetővé korszerű szemléletű tantervek bevezetését és számítástechnikai laborok felszerelését. Ettől az időtől kezdve az informatikai ismeretek egyre nagyobb teret kaptak és növekvő mértékben kapnak teret ma is a tantervekben. Jellemző a szemlélet átalakulására, hogy maga a szak is több képző intézményben már nemcsak a bölcsészkar kereteiben képzelhető el. Ennek úttörője az egykori Kossuth Lajos Tudományegyetem, ahol a Természettudományi Karon a Matematikai Intézet fogadta be a szakot 1988-ban. Az informatika – amellett, hogy szín-

te minden tárgyban jelen van –, önálló stúdiumokként különböző arányokban szerepel az egyes képző intézmények tanterveiben és már a szak elnevezésében is helyet kapott az informatikus jelző.

4. Ismeretek, készségek, kompetenciák a különböző könyvtártípusokban

Magyarországon a 2010-es adatokat tartalmazó statisztika¹ szerint **8058** dolgozó tevékenykedik könyvtári munkakörben a települési, szak- és munkahelyi, nyilvános és nem nyilvános könyvtárakban. A legnagyobb létszámot a közkönyvtárak munkatársai adják (közéjük számítva a nem önálló könyvtárként működő szolgáltatóhelyeket is), majd őket követik az iskolai könyvtárakban alkalmazottak. Ettől valamivel kisebb létszám dolgozik a felsőoktatási könyvtárakban és majdnem ugyanennyien a szakkönyvtárakban és a nemzeti könyvtárban együttvéve.

A statisztikában rögzített éves „pillanatfelvétel” ellenére a valóságban a szakemberek száma folyamatos mozgásban van, hiszen nyugdíjazással, illetve pályaelhagyással évente átlagosan mintegy 400-an távoznak a szakmából. Ezt a hiányt éppen csak fedezi a felsőoktatásban évente szakirányú végzettséget szerző kb. 350 fő, akikről egyébként tudjuk, hogy egy részük nem a könyvtáros pályát választja. Így volt ez a régi kétszakosság idején és így van ma is. Ez a szakon megszerezhető ismeretek konvertálhatósága, más szakterületeken történő alkalmazhatósága miatt van így, másrészt sok esetben az a téves képzet okozza, ami a ’szeretek olvasni, tehát a szakot könnyen elvégezhetem és lesz egy diplomám’ alap gondolatból adódik. Ez a levelező hallgatók foglalkozási összetételén látszik a legszembetűnőbben, akik között egy 25–30 fős évfolyamon alig akad egy vagy kettő, aki könyvtárban dolgozna.

Ez a statisztika témánk szempontjából olyan kérdéseket is felvet, hogy kinek, milyen könyvtártípusnak, milyen funkcióra képezünk szakembert: közkönyvtárnak vagy szakkönyvtárnak, könyvtár-múzeumnak vagy elektronikus könyvtárnak? A típusok, illetve a funkciók ugyanis más-más készségeket, ismeretanyagot, szolgáltatási mentalitást, stílusbeli eltérést is jelentenek.

A bolognai átalakulásig a könyvtárosképzés kétszakos volt. Ennek igen racionális oka, hogy a könyvtáros ismeretközvetítői szerepének akkor tud megfelelni, ha tisztában van az adott szakterület tartalmi kérdéseivel. Amikor állományt gyarapít, információt gyűjt, értékelnie is kell azt, ami csak akkor lehetséges, ha járatos abban a tudományágban, amelynek az irodalmát gyűjti. A feldolgozás során óhatatlanul szembesül olyan tartalmi kérdésekkel, amelyek ismerete nélkül nem lesz hatékony a tartalmi feltáró munka és ennek következtében a tájékoztatás sem. Ez utóbbi során partnere kell, hogy legyen a kutatónak, de az egyszerű felhasználónak is, akinek szakirányú kérdéseit meg kell, hogy értse ahhoz, hogy irodalmat tudjon keresni. Ha nem érti az adott tudományág szak kifejezéseit, ha nincs tisztában a tudományterület struktúrájával, kérdéses, hogy mennyire tud partner lenni az információkeresésben.

A régi főiskolai és egyetemi képzésben az a tanár szak, ami a könyvtárosképzéshez társult, vagy egy más területen szerzett diploma a hatékony információgyűjtést, értékelő-képességet, feldolgozást és keresést szolgálta. Kimondva vagy kimondatlanul, de bizonyos mértékig képes volt kezelni azt a problémát is, hogy a könyvtárosság rendkívül

¹ A magyarországi könyvtárak statisztikai adatai. <http://ki.oszk.hu/content/statisztika>

differentiált ismereteket követel attól függően, hogy szakkönyvtárban, közművelődési, vagy iskolai könyvtárban tevékenykedik-e a szakma művelője. Szakkönyvtári munkakörökben az illető tudományterület ismeretei nagyobb hangsúlyt kapnak, míg közművelődési könyvtárban, iskolai könyvtárban az olvasókkal való foglalkozás, rendezvényszervezés, a pedagógiai ismeretek megléte a hatékony munka alapfeltétele. Ez így volt Bologna előtt és így van Bologna után is, csak hogy a képzés rendszere alapvetően megváltozott. A képzés egyszakos lett, a szaktudományos ismeretek teljes mértékben hiányoznak, holott az IKT eszközeivel hálózatot alkotó könyvtáros társadalomban hatékonyabban tudna működni mind a feldolgozás, mind a tájékoztatás, mert ha egyik helyen kevés például a biológia szaktudományos ismerete, a másik helyen megvan, a virtuális tájékoztatás lehetősége adott. De ha egyik helyen sincs, mert a képzés során már nem kap a hallgató szaktudományos ismereteket, kérdésessé válik, hogy az információkeresésben és -feldolgozásban képes-e megfelelő partnere lenni a mérnöknek, orvosnak, pedagógusnak, ha maga nem járatos a kérdéses szaktudományi területen, azaz kérdésessé válik a hatékonyság, aminek fontosságáról viszont egyre többet beszélünk.

A könyvtártudomány interdiszciplináris tudomány, az információt nem önmagáért, hanem mindig valamely tudományterület vonatkozásában vizsgálja. Ez olyan kérdéseket vet fel, hogy

1. a régi kétszakosságot hogyan lehet a bolognai rendszerben pótolni,
2. szükség van-e az alapképzésben a szakirányokra, vagy ehelyett valamely szaktudományban szerezzenek jártasságot a hallgatók,
3. ha az alapképzésben nem szereztek ismereteket valamely szaktudomány területén, mire fogják alkalmazni a mesterképzésben megszerzett információ-tudományi professzionális ismereteket?

A képzés pillanatnyilag a technikai szinten tesz lehetővé szakosodást a szakirányválasztással. Felvetődik a kérdés, hogy alapszakon a szakirányválasztással mi értelme van a szakosodásnak, amikor alapvető szaktudományos ismeretek hiányoznak a hatékony tartalmi feltáráshoz és tájékoztatáshoz? Véleményem szerint a könyvtári munka területén a szakosodást rá kellene bízni a szakirányú továbbképzésekre, ahogyan az például az orvosképzés területén kiválóan működik.

Ezt a problémát bizonyos mértékig enyhítheti a főszak mellé választható 50 kredit minor szak, de ez esetleges, a hallgató választásától függ és kérdés, hogy 50 kredit erejéig milyen szakmai minőség várható el....

5. Új feladat, új szerep: a könyvtáros, mint az élethosszig tartó tanulás mentora

A 21. század az élethosszig tartó tanulás koncepciójának felvetésével kezdődött [1]. Az Unió oktatáspolitikai koncepciójának figyelembevételével a Magyar Kormány 2005 őszén fogadta el az egész életen át tartó tanulásról szóló stratégiát. Az Új Magyarország terv ágazatfejlesztési koncepciójában a specifikus célok között a könyvtár az egész életen át tartó tanulás színtereként, szervezőjeként, mint nem-formális és informális képzési potenciál jelenik meg.[2] Ehhez olyan programok nyíltak meg, mint a TIOP keretében a Regionális Tudástárak, ami a felsőoktatási, szak- és települési könyvtárak összehangolt fejlesztését célozta meg. A közgyűjtemények oktatási és képzési szerepét erősítik a prog-

ramoknak a tananyagba történő integrációja, módszertanának, pedagógiai gyakorlatának kimunkálása.

De ezt a célt szolgálja a TÁMOP keretében meghirdetett Tudásdepó Expressz is, amelynek célja megteremteni az egész életen át tartó tanulás feltételeit. Ennek legnyilvánvalóbb szinterei a közgyűjtemények, köztük a könyvtárak.

Az uniós stratégia megvalósításában tehát a könyvtárak kitüntetett szerepet kaptak. A könyvtáros szerepe – igen leegyszerűsítve – továbbra is az, hogy átadja a tudást, de bővült azzal, hogy alkalmasnak kell lennie arra is, hogy az ismeretszerzés mentoraként, vagy eligazító konzulensként működjek közre a könyvtárhasználók ismeretszerzési folyamatában. És még egy feladat: a könyvtáraknak jogukban áll továbbképző tanfolyamokat akkreditáltatni, szakmai OKJ-s tanfolyamokat szervezni és lebonyolítani, de szerepet vállalnak a felsőoktatási gyakorlati képzés megvalósításában is. Ezekhez tananyagokat állítanak össze, digitalizált forrásokból tematikus összeállításokat készítenek, illetve interaktív hozzáférést biztosítanak a kapcsolódó forrásokhoz.

A magyar iskolák többségében – a maga problémáival együtt – a merev diszciplináris tantárgyi struktúra az uralkodó tananyag-rendezési elv. Úgy tűnik, hogy ennek feloldása reálisan a nem-formális tanulás kereteiben valósítható meg. Azok az iskolák, ahol a tehetség nem a beiskolázás feltétele, a tehetséges tanulók támogatására speciális pedagógiai technikákat alkalmaznak, ami az eLearning eszközeivel digitalizált könyvtári, levéltári, vagy múzeumi források rendelkezésre bocsátásával képes a résztvevőket a nekik megfelelő tananyaghoz juttatni. A hagyományos könyvtárak és levéltárak digitalizált állományrészei nagyobb tömegek számára tesznek elérhetővé olyan forrásokat, amelyek a tehetséges tanulók egy-egy témában való elmélyedését is szolgálhatják.

A könyvtár tanulást segítő szerepe napjainkra így igen karakteresen került előtérbe. A gyűjtemény kizárólagosságával ellentétben az információ- és tudásszervezés vált a tevékenység középpontjává. Már nemcsak arról van szó, hogy a gyűjtemény feltárásával és rendelkezésre bocsátásával az informális tanulás színhelye, hanem a könyvtáros és a felhasználó maga is új tartalmakat állít elő, a könyvtáros képzési feladatokat vállal, azaz a képzést támogató szerep a képzést megvalósító szerep felé fordul. Az új feladat teljesítése viszont csak jól képzett, a legkorszerűbb szaktudományos, IKT és pedagógiai ismeretek birtokában levő könyvtárosok közreműködésével lehetséges.

A könyvtári rendszer sajátossága a könyvtárak feladatkör szerinti tagolása a közművelődés, a szaktudomány és az oktatás szolgálatára. Ezek a határvonalak elmosódnak és leginkább a gyűjtőkör meghatározásában játszanak szerepet. (Ebből a szempontból a fenntartót most nem vizsgáljuk). A bolognai rendszerű felsőoktatás alapképzési szintjén azokat az ismereteket szerzik meg a hallgatók, amelyek könyvtártípustól függetlenül minden könyvtárban előfordulnak. A klasszikus könyvtártani ismeretek mellett itt kapnak helyet az alapvető informatikai stúdiumok is. Ezzel gyakorlatilag minden könyvtárban el lehet helyezkedni, viszont az egyszakosság következtében a diszciplináris ismeretek hiánya azonnal jelentkezik mind a tartalmi feltárásban, mind a tájékoztatásban, mind a szakirodalom-kínálat értékelésében.

Svédországban 2004-ben dolgozták ki azt a négy alapvető szempontot, amelyeknek valamennyi informatikuskönyvtáros-képzési programban szerepelniük kell [3]:

- A hallgatóknak érteniük kell a tudás szervezésének és az információ visszakeresésének a lényegét, a keresést szolgáló rendszerek elveit és elméletét,

- ehhez megfelelő tudással és műveltséggel kell rendelkezniük – főként azokon a szakterületeken, amelyeknek a gyűjtését, szervezését és közreadását végzik. Az a könyvtáros, aki nincs tisztában az adott szakterület tartalmi kérdéseivel, nem tud megfelelni a tőle elvárható közvetítői funkciónak.
- A hallgatóknak ismeret- és tudáselméletet kell tanulniuk gondolkodási és kritikai képességük fejlesztése érdekében és
- ismerniük kell azt a társadalmi környezetet, amelyben a könyvtárak működnek, hogy tisztában legyenek azzal, hogy milyen hatást gyakorol a környezet a könyvtár- és információtudományra és miként hat a könyvtár- és információtudomány a környezetére.

Mint ahogyan más szakok esetében sem lehetséges tanári diplomát szerezni az alapképzésben, az informatikus könyvtáros BA sem készít fel a pedagógiai, a mentor szerep ellátására, holott a könyvtáros feladatai között egyre nagyobb arányt képvisel minden könyvtár típusban.

6. A mesterképzés

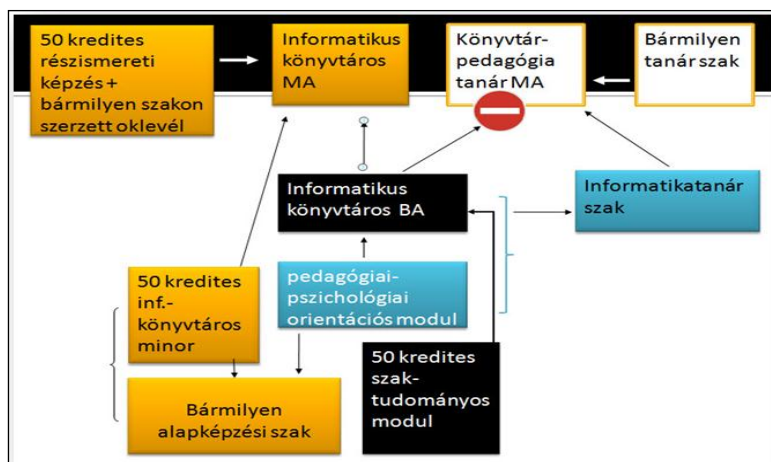
Az alapképzést követően a továbbra is egyszakos mesterképzés elágazik:

Egyik ágát az *informatikus könyvtáros* diszciplináris mesterszak képezi, ami – bár a végzettség neve azonos az alapképzésben szerezhetővel – a szakirányok változatossága miatt szinte önálló szakokként funkcionál. A mesterképzés a számítástudomány, a web-technológia, az információ- és tudásmenedzsment, a minőségmenedzsment kérdéseire helyezi a hangsúlyt. A különböző akadémiai tudományterületek közül – képző intézménytől függően – a nyelvészeti, vagy az orvostudományi tájékoztatás, vagy a művelődéstörténet egy szeletének, a könyv- és könyvtártörténetnek a műveléséhez szerezhetnek szaktudományos ismereteket a hallgatók. Az *orvosi könyvtáros szakirányon* például tantárgy az orvosi nyelv, az élettan, a kórélettan alapjai, az alkalmazott pszichológia, a mentordidaktika, a tudományos forrásanalízis, az értékelemzés. Cél, hogy a hallgatók ne csak mechanikus adatfeldolgozó munkát végezzenek, hanem adott esetben – az élettani-kórélettani folyamatokat ismerve – egészségügyi információkeresési feladatok megoldásában partnerei lehessenek az orvosoknak, gyógyszerészeknek, tudományos kutatóknak.

A mesterképzés másik ágát a bolognai rendszerben új szakként megjelenő *könyvtárpedagógia-tanár* képezi, ami kizárólag csak második tanár szakként választható és deklarált célja, hogy az iskolai könyvtárak számára képezzen szakembereket.

Mivel az iskolai könyvtárakban csak pedagógus végzettséggel is rendelkező könyvtári szakemberek alkalmazhatók, szükség volt egy könyvtári szakirányú tanárképes szak alapítására, mert sem az informatikus könyvtáros alapképzés, sem a mesterképzés nem ad pedagógiai végzettséget. A régi képzésben a kétszakosság révén a könyvtár szak mellett automatikusan szereztek pedagógus végzettséget is a hallgatók, így az alkalmazási feltételek a két szak párosításával teljesültek. A könyvtárpedagógia-tanár mesterképzéssel azonban több probléma is van. A könyvtáros társadalom sokszor hangoztatott kifogása, hogy a képzésbe csak már meglevő tanári előképzettséggel lehet belépni, vagyis hiába van valakinek például informatikus könyvtáros alapvégzettsége, önmagában, tanári szakpár nélkül nem szerezhet tanárképes könyvtáros diplomát annak ellenére, hogy a könyvtárpedagógia-tanár mesterszak tanárképes szak. Bármely tanár szak birtokában viszont bárki feltétel nélkül beléphet a könyvtárpedagógia-tanár mesterszakra és

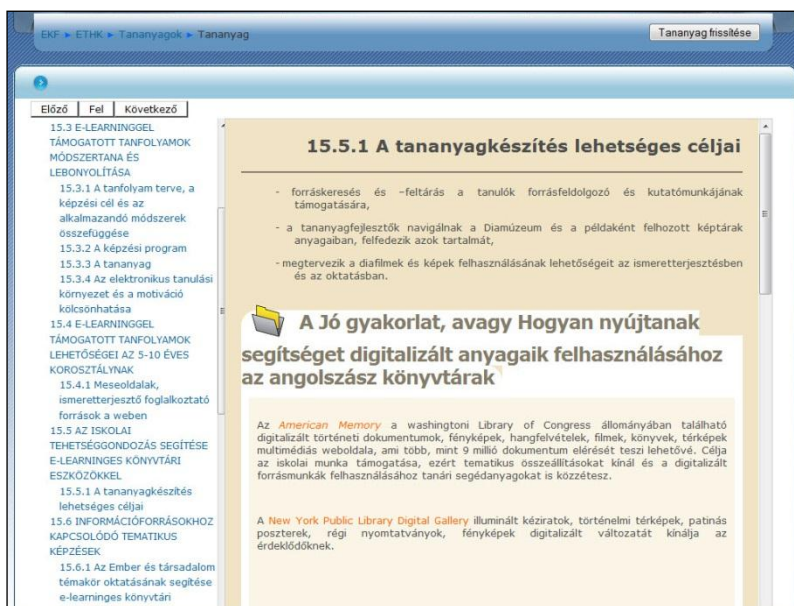
három félév alatt szerezhethet mesterszintű diplomát. Hogy ez tartalmi kérdésekben milyen anomáliákhoz vezet, arra most nem kívánok kitérni.

1. kép: A bolognai képzési modell

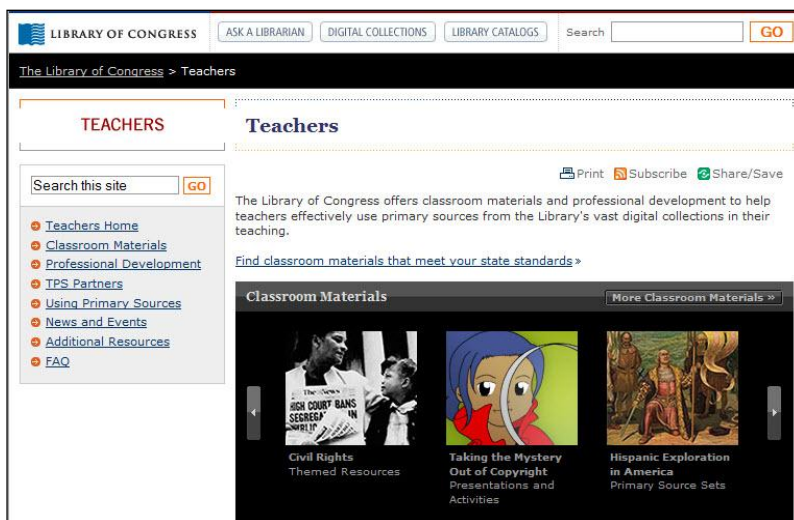
A könyvtárosképzésnek van tehát egy tanári diplomát adó ága is, ami rendkívül szűken értelmezi, az iskolai könyvtárakra korlátozza a megszerezhető ismeretek körét, holt mára ettől jóval szélesebbre bővült a könyvtárak (és minden könyvtár) oktatási szerepe. Már nemcsak arról van szó, hogy a könyvtáróstanárnak alkalmasnak kell lennie az iskolai könyvtár bevonására az iskolai oktató-nevelő munkába, hanem minden könyvtár-típusban neki kell ellátni és mentorálni a nem-formális és informális oktatási feladatkörből eredő teendőket.

Hiánypótló és nagy érdeklődésre számot tartó kezdeményezése volt az Eszterházy Károly Főiskolának az elmúlt hónapokban az a tanfolyamsorozat, aminek keretében könyvtárosokat készített fel arra, hogy hogyan és mit tehetnek annak érdekében, hogy egyrészt a munkához és a tanuláshoz szükséges források kezelésére megtanítsák a fiatalokat, a felnőtt felhasználókat, szülőket, tanárokat, másrészt a könyvtárba nem tanulási céllal betérő ifjúságnak szórakoztató, de hasznos elektronikus források megtalálásának lehetőségét kínálják az eLearning eszközeivel. A főiskola ehhez elektronikus tananyagot készített (aminek nyomtatott változatát megkapták a hallgatók), személyes részvételen alapuló tanfolyamokat szervezett, illetve online mentorálást biztosított. A tananyag módszertani segítséget nyújt a könyvtárosoknak digitális források használatára épülő eLearning tananyagok összeállításához, illetve tanfolyamok lebonyolításához.[4] A szak-tudományos ismereteket azonban, amelyekben a nem-formális ismeretszerzést elő akarja mozdítani, nem pótolja. Az egyszakosság következtében a tananyagok összeállításához szaktanári közreműködés is ajánlott.

2. kép: Módszertani segédlet elektronikus tananyagok összeállításához

Példaértékű lehet az angolszász könyvtárak mentalitása, ahogyan tanári módszertani oldalait szerkesztik és digitális forrásanyagaikat a nem-formális oktatás és tanórákon való felhasználhatóság céljából közzéteszik.

3. kép: A Library of Congress tanári oldala

7. Összegzés

Arra próbáltunk választ keresni, hogy elegendő-e csupán az információ menedzselésének, az információs és kommunikációs technológiáknak és az ezekhez szükséges eszközöknek az ismeretére felkészíteni a jövőendő könyvtárosokat; képes-e az így felkészített könyvtáros megfelelő partnere lenni a mérnöknek, orvosnak, pedagógusnak, ha maga nem járatos a kérdéses szaktudományban?

A könyvtártudomány interdiszciplináris tudomány, és bár az információ kezelésének vannak általánosítható, szabályszerűségekben megfogalmazható elméleti tételei, a gyakorlatban az információt nem önmagáért, hanem valamely tudományterület vonatkozásában vizsgálja. Ezért az alapképzésben elengedhetetlenül szükséges lenne a szaktudományokban való jártasság megszerzése. A szakirányokra szánt időt célszerűbb erre fordítani, a szakosodást pedig a szakirányú továbbképzésekre hagyni. Így az alapképzésben megszerzett szaktudományos ismeretek birtokában a mesterképzésben szilárdabb alapokra épülhetnének az információtudományi professzionális ismeretek.

A könyvtárak uniós célkitűzésként is megfogalmazott új feladatát a nem-formális és informális tanulásban akkor fogják betölteni, ha pedagógiai és szak módszertani szempontból is megfelelően képzett könyvtárostanárokra bízják e feladatot. Ehhez az szükséges, hogy BA szinten szaktudományos képzésben is részesült hallgatók számára az alapképzésben lehetővé tegyék – mint ahogyan Eger is ezt teszi – a 10 kreditese pedagógiai-pszichológiai orientációs modul választását, hogy az érdeklődő hallgatók továbbléphessenek a könyvtárpedagógia-tanár mesterszakra, amihez viszont ennek a szaknak meg kellene adni az *első tanári szak* rangot, kiterjesztve e szak tartalmát a különféle könyvtár típusokban végzendő oktatási feladatra. Szaktudományos ismeretei, IKT jártassága és pedagógiai, módszertani felkészültsége révén így a jövőendő könyvtáros valóban képes lesz arra, hogy tananyagokat készítsen, mentoráljon és a nem-formális képzés központjává tegye a könyvtárát.

4. kép: A könyvtáros tudásának elvárt összetevői

A könyvtáros tudásától elvárt három összetevőből pillanatnyilag kettő [!] – a diszciplináris ismeretek és a pedagógiai módszertan – hiányzik! Ha valóban minőségi felsőoktatást kívánunk megvalósítani és a feladatok magas szintű teljesítésére képes szakembereket kibocsátani, ezen az áldatlan helyzeten sürgősen változtatni kell!

Irodalomjegyzék

1. Európai Unió Tanácsa. (2001) Az Oktatási Tanács jelentése az Európai Tanács felé az oktatási és képzési rendszerek jövőbeni konkrét célkitűzéseiről 5980/01 LIMITE EDUC 23. http://www.nefmi.gov.hu/letolt/nemzet/okttan_jelentes0926.doc [Letöltés: 2011.06.20.]
2. Nemzeti Erőforrás Minisztérium (2010) Portál program : A könyvtárügy stratégiája 2008–2013. <http://www.nefmi.gov.hu/kultura/konyvtari-terulet-100622/konyvtari-terulet> [Letöltés: 2011.06.25.]
3. Tószegi Zsuzsanna (2007) Könyvtár- és információtudományi képzés Európában. Szakorodalmi szemle. Könyvtári figyelő, 3, <http://ki.oszk.hu/kf/2010/10/konyvtar-es-informaciotudomanyi-kepzes-europaban/> [Letöltés: 2011.07.05.]
4. Antal Péter [et al.] (2011) Elektronikus tananyagfejlesztés. Eger, ISBN 978-963-9894-79-2